

A MAGYAR PARASZTSÁG LÉLEKTANA.

Igen merész vállalkozás a magyar parasztság lélektanáról beszélni, mert ezen az egy szón kívül, hogy paraszt, más szóval még megjelölni is nehéz volna ennek a közösségnek a tagjait. Ezzel szemben viszont az al csoportoknak szinte megszámlálhatatlan sokasága sorakozik fel. És amíg parasztöntudatról alig beszélhetünk, addig az al csoportok egymáshoz való viszonyában állandóan szembetűnik a csoport öntudat. Legszembetűnőbb talán a gazdaöntudat, mely igen sok helyen abban jelentkezik, hogy a birtokos paraszt megsértődik, ha őt a nincstelennel egy kategóriába záró paraszt szóval nevezik és a «gazda» megszólításra tart igényt. Velük szemben azonban igen sokszor kiélesedik a mozgékonyabb, kényszerűen többit utazó, haladottabb agrármunkások ébredező munkásöntudata. Természetesen sem a gazdák, sem a nincstelének táborra nem homogén önmagában sem. A törpebirtokos, kisbirtokos vagy a zsírosparaszt öntudata szigorúan számontart minden hold földnyi birtokkülönbséget. Ezt legélesebben talán az a parasztközmondás illusztrálja, mely szerint: «a szerelem a fiatalok dolga, a házasságot az öregasszonyok csinálják» vagy: «fertály házasodik a fertálllyal, házhely a házhellyel». Ezeknek az értelme az, hogy a házasságkötésnél általában nem a szerelem a mérvadó, hanem a házassulandó felek birtokviszonyai. Az egy-két holdas gazdák vagyoni állapota csak jelentéktelenül jobb a nincstelen munkásokénál és mégis sokszor az a helyzet, hogy az a törpebirtokos, aki a maga földjének jövedelméből nem tud megélni, semmiképpen sem menne el pénzért napszámba, hanem «kölcsonbe» dolgozik. Vagyis munkába jár módosabb gazdákhöz, de ezért csak természetbeni ellenszolgáltatást fogad el, télen, amikor a magáé elfogy. Hasonlóképpen a nincstelének közt. Az uradalmi cselédség féltékenyen őrzi a maga nyomorúságos kis «fix»-ét, az agrármun-

kasok viszont büszkék a maguk szabadságára és megvetik a cselédséget szolgáltságukért.

A társadalmi rétegződés azonban nem az egyetlen. A településforma szintén különböző lelkületű csoportokat alakít. Egy zárt falu teljesen egységes, szigorú életformát szab meg a falu minden egyes lakója számára. A munka sorrendje, a ház berendezése, a parasztok öltözködése, a családok étkezése a rendelkezésre álló gazdasági kereteken belül ehhez a normához alkalmazkodik. Kialakult közvélemény szabja meg a parasztoknak egymással és idegennel szénben tanúsított magaviseletét, a fiatalok és öregek, legények és leányok viszonyát. A közvélemény szabályozó hatalma kiterjed az élet legapróbb részleteire is. Így például mindig az köszön előre, aki jár, annak, aki áll. Gyalogos mindig előre köszön annak, aki ökröt vagy lovat hajt. A mezőgazdasági munkákat közösen végzik. Öt-hat gazda összeáll s együtt kapálják meg rendre egymás földjét. Kukoricahántás, káposztaszelés, tollfosztás szintén közös munka, míg pl. a szövés-fonás, amit a legtöbb vidéken csoportosan végeznek a leányok és asszonyok, egyes helyeken házankint, külön történik. De a munkaformákban is az illető közösség kialakult szokása a törvényadó szabály. Dudaron pl. nem szabad akkor vetni, amikor a nap is, meg a hold is az égen van s az alföldi falvaktól eltérően 13 kévét raknak egy csomóba aratáskor s a legfelsőt, a 13-ikat «pap»-nak nevezik. Mindezek a szabályok teljes szigorúsággal érvényesek a falu minden egyes lakójára. Ebbe a falusi közösségbe természetesen csak a parasztok számítanak, az itt lakó intelligencia (pap, jegyző, tanító stb.) «uraknak», idegen elemeknek számítanak. Az előbb említett példa a 13. kéve elnevezésről fényt derít erre a viszonyra is. A pap természetben kapta a járandóságát s a parasztok mindig azt a kévét adták neki, amelyik a csomó legtetején volt, mert ezt verte legtöbbet az eső, ezt csipkedték ki a madarak s így ez volt a legkevesebb értékes. A falu tehát zárt egységként áll az «urakkal» szemben, de ugyanígy minden más faluval szemben is. Más faluból nem házasodnak, más falubelit a bálóból kivernek stb. Ahány falu, annyi életszabály, de mindenütt van egy bizonyos szabály, mely íratlan törvényként szabályozza az egyén életét. Ezzel szemben a tanyatelepülés ilyen szoros értelemben vett szabá-

lyokat nem termelhetett ki. A tanyák sokszor egymástól több kilométer távolságra fekszenek, az egyes tanyák lakói néha heteken keresztül nem találkoznak idegennel. Beszéltem olyan tizesztendős, tanyán született gyermekkel, aki életében még nemhogy várost, de falut sem látott. Míg csaknem minden falunak külön viselete van, addig egy tanyaközösség sohasem termelhetett ki szigorú szabályokat a «divat» terén, mert egyszerűen az öltözködés elveszti jelentőségét ebben az életformában. Ugyanígy lazábbak a többi életsíkon mutatkozó szokások. Teljes kötetlenségről azonban természetesen itt sem beszélhetünk. Inkább csak más jellegű szabályokról. Ugyanígy más törvények érvényesek a hónapokon keresztül közösségben egyáltalán nem élő pásztoroknál. Hogy azonban mennyire nem lehet a kialakult szokásokat egyetlen racionális okra visszavezetni, az látszik abból, hogy míg a lazább településforma, a tanyarendszer, egyáltalán nem termelt ki viseletet, a település szempontjából teljesen kötetlen pásztorélet viselet dolgában a legpazarabb variánsokat termelte ki. A Hortobágyon beszéltem egyszer egyik pásztorral, aki évi 120 P pénzfizetéséből 105 P-t költött egyetlen cifraszűrre. Az előbbitől eltérő, egészen más okok magyarázzák ezt az első pillanatra esztelennek tetsző pazarlást. Elsősorban a tanyatelepülés alig másfél évszázada alakult ki s újabb és újabb parcellázások folytán még ma is folytonosan keletkező településforma s elsősorban az Alföldön fordul elő, ahol egyéb történelmi okokból is kevés és jelentéktelen a viselet. A pásztorok azonban hosszú évszázadok óta ugyanazon a környéken legeltetnek, a foglalkozás és a vele járó hagyományok apáról fiúra szállnak. Míg a tanyaságot a legtöbb paraszt csak átmeneti állapotnak, a magasabbrajutás egyik lépcsőjének tekinti, addig a pásztorság büszkén őrzött hagyomány a közben egész pásztor-dinasztiákká alakult parasztfamíliákban. S nem utolsó szempontként egy egészen egyéni momentum is indokolja a pásztorok látszólagos pazarlását. Hónapokon keresztül a pusztán élnek, ház, sőt kunyhó nélkül, távol családtól, falutól, nagyobbára száraz ételen s munkájuknak, az állattenyésztésnek szánják minden percüket. Emberi mivoltukra jóformán egyedül ruházódásuk emlékeztet s meg lehet érteni, ha minden önérvényesítési vágyukat ezen a ponton elégitik ki.

Ismét egy további csoportosító tényező a földrajzi fekvés. Nem közömbös, hogy valaki hegyes-erdős vidéken nőtt-e fel, vagy pedig az alföldön, ahol sok paraszt még életében nem látott hegyet s el sem tudja képzelni, hogy milyen az. De ennél a szempontnál nemcsak a táj kedélyalakító hatására kell gondolnunk, hiszen parasztjaink egyik jellemző vonása, hogy a természetet, nem úgy szemléli, mint a «természeti élményeket» kereső városi, hanem sokkal öntudatlanabban, reflektálatlanabban, de annál inkább összeforrva vele él a természetben. Nem szemléli, hanem él benne s munkáján keresztül ezer apró szál fűzi hozzá. Éppen ezért nem közömbös az, hogyha egy paraszt a Felvidéken vagy Dunántúl nő fel, ahol a hegyes, dombos vidék minden művelésre alkalmas, talpalatnyi területét ki kell aknáznia s ahol az erdő a maga fájával, erdei növényeivel — mint gomba, szeder, szamóca és az erdei bogyók helyenkint más és más változata — mind alkalmat nyújt arra, hogy a szabadon termő természetet minden alkalommal kihasználják. Ilyen helyen nincs egy perc pihenő s különösen az asszonyok már februárban hóvirágot árulnak az erdőből s ettől kezdve a téli kosárkötésig minden percben lesik a természetet, hol és mit lehet belőle felhasználni. Ezzel szemben az Alföldön a tél, különösen ksigazdák vagy nincstelenek számára egyetlen hosszú, tehetetlen álmot jelent, melyet csak alig-alig szakít meg az állatok gondozása, ott, ahol van állat. A tájnak a parasztmunkán keresztül gyakorolt alakító hatására talán a székelység a legjobb példa. A székelység a sziklás határterületen, mostoha történelmi és földrajzi viszonyok közt keményen rá volt szorítva arra, hogy a szűkkeblű természet minden lehetőségét kiaknázza s a rendes földművelés mellett a borvízkereskedéstől a fafaragásig mindennel foglalkozzék. Ennek következtében a székelyek valamennyien valóságos ezermesterekké váltak s sorsuk mostohaságát emberi leleménnyel kényszerültek pótolni. Így történt az, hogy az ország ezen legmostohább sarkában fejlődött ki a legpazarabb parasztkultúra s a természettel és a sorssal folytatott állandó küzdelemben egészen sajátos, eleveneszű, agyafűrt, színesfantáziájú székely lelkeség alakult ki. Ma minden magyar ember büszke, ha valami módon székely származását be tudja bizonyítani. Egy további csoportosító tényező a vallás. Katolikus fal-

vakban a vallás mint valami kétségbevonhatatlan, megrendíthetetlen, egyben azonban áttekinthetetlen s nem ritkán éppen misztikusságánál fogva vonzó hatalom szerepel. Ennek a hatalomnak sokszor a papság a képviselője, mégis az egyházzal nem egyenlő és sokszor tőle csaknem teljesen független. Az egyik felvidéki faluban pl., ahol pap sincs, a parasztok a maguk költségén templomot építettek s az idősebb asszonyok vezetésével minden vasárnap délután litániát tartanak. Szinte irracionális hangulata van ezeknek a gondolkodás nélküli hittől átfűtött utániaknak, ahol a parasztok teljesen maguk között, hosszan elnyújtott, éles hangon órákon át énekelnek és imádkoznak. Ugyanígy a szegedi alsóvárosi búcsún is a búcsú legmeghittebb, legáhitatosabb hangulatú ideje a búcsú előestje, amikor a messziről idezarándokolt parasztok csoportokba verődve, gyertyafény mellett, papi asszisztencia nélkül, szinte földöntúli hangulatban énekelnek a torony tövében s éjfélkor az oltár irányában meghajolva ezzel az; egyszerű, bizalmas köszöntéssel búcsúznak: Jó éjszakát, Szűz Mária. Ezzel szemben az előbb említett búcsú színhelyétől alig jónéhány kilométerre a békési tanyákon egészen más vallási beállítódottságú református parasztsággal találkozunk. Itt már hitvitázó parasztokat találhatunk s itt mondta nekem az egyik egyszerű öreg paraszt, hogy «tudja, kisasszony, a múlt században a filozófia meghágtta a teológiát». (Nyilván a múlt század evolucionista szemléletére célt.) Pedig ezek is vallásosak, csakhogy önérzetesen protestánsok s ez valahogy egyet jelent számukra a harccal, a szembenézéssel és megvitatással. Nem véletlen, hogy az első agrárszocialista mozgalmak is erről a vidékről indultak el.

Még soká sorolhatnánk fel olyan tényezőket, mint az ország különböző területének különböző történelmi szerepe, az idők folyamán történt nemzetiségi telepítések és beszivárgások következtében előállott faji különbségek és még sok más olyan ok, melyek mindegyike újabb és újabb csoportokra osztja a magyar parasztságot. És minden ilyen csoport más és más lelkületet mutat. Gondolhatnánk ezek után, hogy talán ezeket a csoportokat külön-külön, önmagukban kell tekinteni és az egész magyar parasztság lelkületét ezek egymásmellettsége adja. Azonban több okból nem ilyen egyszerű a helyzet. Első és legfőbb ok az,

hogy ugyanazon egyén sok különböző kisebb közösségnek tagja. Ugyanaz a kisgazda, akit pl. anyagi érdekei az ország egész gazdaságával összekapcsolnak, ugyanakkor egy zárt faluközösségnek is részese és nem tűri pl., hogy leányának más falubeli udvaroljon, ha azonban a falu véletlenül kevert nemzetiségű, akkor ez már újabb közösségeket teremt s a gazda ebből a szempontból közelebbállónak érzi magát a többi falu magyar lakosához, mint a falujabeli tótokhoz pl. S ugyanez áll a vallási közösségekre is. Vagy pedig egy agrármunkás, aki közösben vállal pl. kendervágást a maga falujától messze, különböző vidékekről összeverődött nincstelennel s beletartozik a munkaadóval szemben álló egységfrontba, mégis elkülöníti őt társaitól más táj szólása, más magatartása, esetleg más ruházódása. S ha egy ilyen, a maga falujától elszakadt paraszt idegen helyen letelepszik, utódai még generációkon keresztül is «gyütt-ment»-nek számítanak. Az egyik északkelet-magyarországi faluban pl. már több mint száz éve telepedett meg egy Koszta-család s még ma is «Vízhozta-Kosztának» nevezik őket. Ugyanez a család azonban a katolikusokkal szemben a falu református presbitériumának egyik oszlopa. Így szövődik és bonyolódik az a viszony, mely az egyes közösségek közt fennáll. Ez a viszony sokszor ellenséges, sőt gyakran az a helyzet, hogy ugyanazon egyén több, egymással szembenálló közösség tagja. Nem tekinthetjük tehát a felsorolt csoportokat önmagukban és egymásmelletti felsorolásban, hiszen igen sokszor éppen az egymáshoz való viszonyuk, a köztük lévő feszültség, sőt ellenségesség és mégis szoros egymásbafonódottságuk domborítja ki legélesebben karakterüket. Egymásközi feszültségük és egymásbafonódottságuk pedig az őket alkotó és összekapcsoló egyéneken fordul. Itt kapcsolódik be egy újabb nehézség: a csoportokon belül az egyének tarka sokasága. A magyar paraszt, mint egyén, igen nehezen sorozható bármely kategóriába s egyáltalán nem állítható, hogy egy-egy kisebb vagy nagyobb közösség tagjai uniformizált egyformaságot mutatnának. Tagadhatatlanul sok öntudatlan közösségi érzés van bennünk, mint pl. a közös munkavégzés, közösen történő házépítés, hordás stb., aminek alapján a magyar parasztot közösségi lénynek lehetne nevezni. Ugyanakkor azonban számos más tulajdonsága alapján szélső-

séges individualistának mondhatnók, aki egyéniségének érvényesítését minden áron keresztülviszi. Egy-egy felszabadult pillanatban, amikor a munka kötelező szabálya megszűnik, néha szinte tragikusan robban ki az egyéniség érvényesítésének a vágya. Ugyanaz a legény, aki állat módjára húzza az igát társai-val egész héten át, a vasárnapi bálon egyetlen éleesebb szóra képes bicskát húzni s tulajdon testvéreére is; mert «ő nem tűri az Atyaistennek sem, hogy neki dirigáljanak». Ugyanaz a paraszt, aki egész esztendőben szinte saját szájától is megvonja a falatot, csakhogy állatait eltarthassa, egy-egy lakodalom vagy keresztelő alkalmával esztelen pazarlást visz véghez s az egész falut ismerőst és rokont, idegent, sőt ellenséget is meghív, csak azért, hogy «majd én megmutatom». Ugyanaz a parasztmenyecske, aki munka közben néha szinte rongyokat visel s a ruhát csak mint szükséges tárgyat tekinti, vasárnap százakat érő ruhákba öltözik, s ekkor a ruhának épúgy, mint a lakomának az a szerepe, hogy viselőjét mint egyént hangsúlyozza s lehetőleg minden társa felett kitüntesse. Ezt a kettősséget lakásviszonyaikban is megtaláljuk. A lakószoba és a konyha valóban csak arra való, hogy a család szükség esetén meghúzza benne magát, a férfi sokszor még aludni sem tér oda s az asszony a gyermekekkel szorong a rendszerint igen szűk helyen. Néha ketten alusznak egy ágyban. Ezzel szemben minden paraszt, ha teheti, tisztán reprezentációs célra fenntart egy ú. n. «tisztá szobát», melyet a család legszebb darabjaival berendezve, képekkel, tükörrel, papirosvirágokkal díszít és pusztán arra használ, hogy az idegent odavezesse s előtte reprezentálhasson. Ugyanilyen az edények példája is. Sok helyen, különösen a pásztoroknál közös tálból eszik az egész család, agyonhasznált, ütött-kopott edényekből. Ezzel szemben a konyha és a szoba fala tele van aggatva díszes, virágos, soha nem használt tányérokkal, tálakkal és korsókkal. Folytathatnánk a példák hosszú sorát a menyasszony pazar kelengyéjén keresztül, melynek legszebb és legdrágább darabjait tisztán csak a mutogatás célját szolgálják, s még sok más példán át s mindenütt ugyanezt a polaritást találnánk. Egyrészt az egyén teljes alárendeltségét a munkával és a közösségben kialakult szabályokkal szemben, másrészt a pazar túlzásokat, melyek az egyén feltüntetését, öndokumentációját szolgálják-

A helyzet tehát az, hogy a paraszt se nem egyéniség nélküli közösségi lény, sem pedig szélsőséges individualista, hanem örökös küzdelemben hánykodik e két véglet között. Sem az egyik, sem a másik szélsőséges állapot nem jellemzi önmagában, hanem a kettő együttesen, örökös feszültségükben, néha szinte tragikus polaritásukban. És maga ez a polaritás talán egyik legjellemzőbb tulajdonsága a paraszt életnek. Az egyén és a közösség ellentéte, ugyanazon egyén által képviselt különböző közösségek ellentéte és végül a sok különböző kisebb közösség egymásközi ellentéte és mégis végső nagy felolvadása az egész paraszt közösségben. Mert bármennyire különbözik is egy nincstelen aratómunkás egy százholdas gazdától, mégis egy világ választja el őket az ugyanazon faluban lakó értelmiségtől s valami alapvető, nehezen definiálható hasonlóság kapcsolja egybe a felvidéki katolikus parasztot valamely alföldi protestáns vidék földművesével és pásztorával.

Ha ezt az alapvető hasonlóságot megvizsgáljuk, úgy tetszik, egyben megtaláljuk az eddig felsorolt, látszólag a parasztélet minden síkján mutatkozó ellentéteknek a magyarázatát. Ez a sok mindent megmagyarázó, alapvető sajátosság a parasztélet legfőbb törvényének, a paraszti munkának lényegéből fakad. Alapvetően hasonló a paraszti élet minden közösségének tagja számára az egyén és a környezet viszonya. Még pedig elsősorban az egyén és a környezet számunkra legjelentősebb rétegének, a természetnek a viszonya. Ez a viszony pedig a természetben, a természettel és a természetben való munkálkodás. Ez a viszony a legalapvetőbb emberi törekvésen, az önfenntartáson alapul és annak speciálisan paraszti formáit termelte ki. Az önfenntartás tendenciája a paraszti élet során három tendencia formájában nyilatkozik meg. Elsősorban a természethez való teljes, odaadó, kényszerű alkalmazkodás, hiszen az egész esztendő munkabeosztása a természettől függ, csakúgy, mint ahogy az egyes napok szakaszai sem az óra, hanem a nap járásának hű tükörképei. A paraszt nem hosszabbíthatja meg munkanapját villanyvilágítással s tavasszal hiába érkezett el a szántás naptári ideje, ha zuhog az eső. A természet azonban ezen kívül néha tragikus formában is érezteti hatalmát, amikor hónapokig tartó szárazsággal, vagy egyetlen jégesővel elpusztítja egy egész

esztendő emberi munkájának eredményét. A paraszt tehát kénytelen alkalmazkodni, ez azonban nem jelent passzív bele-törődést, hanem küzdelmes együttmunkálkodást. Az alkalmazkodás mellett jelentkezik a második tendencia. Az egyén megpróbálja a természetet annyira alakítani, amennyire ez csak módjában áll. Hiszen már a legprimitívebb földművelés is alakítás. Egészen a mai industrializálásig és nacionalizálásig azonban ez az alakítás nem haladta túl a természetes regenerálódás határait. Amíg pl. műtrágyával nem tudták átalakítani a föld minőségét, a forgórendszer szintén csak magasabbrendű alkalmazkodás volt. Ugyanígy az állattenyésztés eddigi formája csak elősegítette, de minőségileg meg nem változtathatta a természetes folyamatokat. Az alkalmazkodva alakítás e kettős törekvése mellett azonban ott van a harmadik, a legprimitívebb: a természet kihasználásának a tendenciája. Ez bennerejlik a két előzőben is, de önálló szerepet is nyer sok esetben, mint pl. a szabadon termő erdei növények, a folyók halainak, a láp állatainak értékesítése, vagy a vadorzás, mely még ma is sokfelé divik. Ez az a három szál tehát, mely az egyén és a természet közt szövődő küzdelmes munkaviszonyt az egyén részéről alapvetően jellemzi s amelyekből a konkrét helyzet hatása alatt a szuperponálódott tendenciák bonyolult sokasága s az effektív cselekvések alapvető rugói származnak. Az ilyen formában megnyilatkozó önfenntartási törekvés mellett az egyénben azonban két másik, hatalmas tendencia is követeli a magáét. A szerelem és az egyéni többretörekvés tendenciája. Itt nem térhetünk ki annak részletezésére, hogy ezek az általános emberi tendenciák milyen speciális formát nyernek a paraszti életben. Röviden talán arra utalhatunk, hogy a szerelmi életnek is a közösség által szabályozott formái vannak s parasztművészet igen nagy részben ennek a tendenciának a szolgálatában áll. Nagy általánosságban a leányok szerepe a csalogatás, csábítgatás, amit pl. a vasárnapi cifra öltözködés szolgál s a népköltészetben a líra is a nők ezen funkciójának szolgálatában áll. A népdalok nem önmagukért való lírai alkotások, hanem elsősorban az a hivatásuk, hogy a fonóban, a fosztókában vagy a vasárnap délutáni séta alkalmával a leányok éles, hangos nótázása rájuk terelje a sötét utcán járkáló, vagy vasárnap délután a fal mellett ácsorgó

legények figyelmét. Ezzel szemben a férfiak szerepe a válogatás, féltékeny birtoklás és megtartás. Az epika pl. férfiműfaj s a paraszteseményeket nem az anyák mesélik gyermekeiknek, hanem az udvarló pásztorbojtár pl. ezzel kedveskedik választottjának s a fiatal férj mesével altatja el feleségét. A termelő munka és a szerelem azonban csak távoli romantikus elképzelésekben olvad mindig idilli együttessé, a valóságos paraszti életben sokszor súlyos tragédiák fakadnak e két emberi tendencia összeütközéséből. Szerelem és házasság nem jelent egyet, mint azt már a tanulmányunk elején idézett parasztközmondások is bizonyítják. És ahol ebben a nehéz paraszti életben a szerelem és a termelő munka érdeke ellentétbe kerül, legtöbbször az egyén legdrágább kincse, az egyéni érzelem esik áldozatul. Ha az egyén ellenszegül, akkor súlyos tragédiák születnek, melyek a népballadák lélektani magját képezik. A harmadik altendenciáról, az egyéni magasratörekvésről már a parasztiélet polaritása során szólottunk. Ide kapcsolódna még a paraszti vallás kérdése is, mely egy egész bonyolult világot jelent. A szó szoros értelmében nem beszélhetünk református vagy katolikus magyar parasztról s ettől függetlenül a paraszti babonáiról és hiedelmeiről. Mágikus hiedelem és egyházi vallás szerves egésszé olvadtak össze a századok folyamán s a régi pogány hagyományok épűgy, mint az egyház csak elemeket és motívumokat adott ahhoz a valláshoz, melyet a népi lélek a legkülönbözőbb elemekből gyűrt öntudatlanul össze paraszti vallássá. Igen sok esetben pl. a falu kuruzslója vagy boszorkánya egyúttal a legvallásosabb öregasszony, aki előimádkozó a templomban és búcsúra vezeti a falu népét. Sem ő, sem a falu lakói nem látnak ebben semmi kivetni valót. Rosszul megfigyelt tapasztalások, eléggé ki nem elemzett természeti tünemények, felületes és elhamarkodott általánosítások útján szerzett mágikus hiedelmek és egyházi tanítások keverednek ebben a vallásban csakűgy, mint ahogy pl. a téli napforduló pogánykori pásztorjátékai szervesen alakultak betlehemes játékokká a keresztény karácsony ünnepéhez való kapcsolódás során.

Fent felsoroltuk azokat az okokat, melyek gazdasági, földrajzi, társadalmi, vallási, történelmi, nemzetiségi tényezők formájában kívűlről, mint környezethatás alakítják a parasz-

tok életét s melyekkel szemben az egyénben élő törekvések előbb felsorolt formái állanak szemben. Ezen külső és belső hatások és erők találkozásából születik az a viszony, mely alapvetően alakítja az egyént s az egyéneket és az általa képviselt közösségeken keresztül végső fokon jellemzi és meghatározza az egész paraszti társadalmat. Itt tehát folytonos körforgásról van szó, ahol a már eddig kialakult miliő-egyen-viszony által megszabott mindenkori helyzet alakítja az egyént, aki viszont állandóan friss, egyéni törekvéseivel egyrészt elfogadja ezt a rendet és alkalmazkodva hozzá, beleolvad, másrészt azonban époly kényszerűen a maga egyéni erőinek hatása alatt alakítja is azt. És minden alakulás és alakítás elsősorban a parasztnak a természethez való viszonya minőségétől függ és ezen keresztül érvényesül. Így a paraszt éppen kényszerű alkalmazkodása folytán nemcsak a társadalmi környezethez, emberi közösségekhez alkalmazkodik s bennük és általuk él. Hanem az úgyszólván csak egy részét jelenti annak a közösségnek, mellyel mintegy reflektálatlanul egybeolvad, vagyis a természetnek. Rajta keresztül s általa megszabott formában környezetének minden egyes rétegével öntudatlanul is közösséget vállal. Egyszerűen benne él ebben a nagy közösségben. A súlyos munka s a folytonos kényszerű alkalmazkodás folytán egyénisége rovására hozott áldozatokat azonban éles ellentétekben kompenzálja akkor, amikor a munka alól való ideiglenes felszabadultság ezt megengedi. Végső formában tehát úgy fogalmazhatnánk tételünket az ellentétekről, hogy a paraszt teljesen a közösségben felolvadó lény akkor, amikor környezetéhez a munka viszonya fűzi s egyéni életének feláldozásáért akkor kárpótolja magát, amikor ez a viszony az ünnepi és alkalmi felszabadulások pillanatában meglazul.

Nem szólottunk még egy igen lényeges tényezőről, a mai átalakulásról. Bizonyos okok következtében a magyar parasztság a századfordulóig a nyugati államoktól eltérően igen nagy mértékben megtartotta sajátos parasztkultúráját. Ma ezek az okok a jobbágyfelszabadítás, általános iskolai és iskolán kívüli népművelés, modern technikai vívmányok, mint mozi, rádió stb. jobb vasúti összeköttetés és nem utolsósorban a modern gazdálkodás és a mezőgazdasági árupiac alakulása folytán

megszűntek. Mindezek az okok alapján támadják meg a régi viszonyt a paraszt és miliője között. Természethez való viszonyát a kémiai energiák közbeiktatása — ott, ahol eddig csak e természet és az ember és állat élő energiája küzdött egymással — gyökeresen átalakítja, meglazítja s ugyanígy az industrializálás és mechanizálás összes többi formája. Ez a mai átalakulás egyelőre csak negatívumokban mutatkozik, a régi közösségek, a népművészet pusztulásában, a régi világkép sablonizálásában és szürkülésében. Ez a tény vezetett sokakat félre, akik ebből azt a következtetést vonták le, hogy mesterségesen is meg kell őrizni a régi parasztkultúrát. Ez a megállapítás természetesen korszerűtlen, a történeti szemlélet hiányát mutató hamis romantikából fakad, azon túl, hogy megvalósíthatatlan követelményt állít fel. Az életet megállítani nem lehet s az érzelő múltbamenekülés helyett inkább gyökerére kell nézni a folyamatnak, hogy az mennyiben káros és ha az, mi ennek az oka. Az okot röviden így fogalmazhatjuk meg. A mai átalakulás kívülről jött tényezők hatása és a parasztkultúra nem maga termelte ki azokat a tényezőket, melyek ma gyökerében támadják meg az eddigi parasztéletformát. Ennek következtében a parasztság a rázúduló hatásokból csak a rikítóan szembetűnőt vagy a kényszerűen rátörőt vette át. Vagyis röviden nem a városi kultúrát, hanem csak a városi civilizációt. Technikai készségeket, eljárásokat és tudásanyagot. Mindezek a régi parasztkultúrába nem voltak szervesen beleilleszthetők s a parasztság éppen ezért a gyorsütemű és külső okok miatt létrejött változást nem tudta eléggé megemészteni, nem találta meg hozzávaló belső viszonyát, vagyis nem tudott belőle a maga számára kultúrát kialakítani. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ez a jövőben sem következhetik be. A parasztság teljes racionalizálódásának és a mezőgazdaság teljes technizálódásának a valószínűsége semmivel sem nagyobb, éppen a parasztság életének immanens törvényei folytán, mint annak a lehetősége, hogy modernebb formák közt ismét egy, a várositól többé már nem független és elszigetelt, de mégis attól különböző paraszti kultúra fejlődjék ki. Ennek az állapotnak a kialakulását ma még elsősorban materiális tényezők akadályozzák.

Tomori Viola.